

Японія

Актуалізація предметних компетентностей

Пригадайте становище Японії після завершення Другої світової війни. Коли і де було підписано акт про капітуляцію?

1. Повоєнне реформування Держави. Після закінчення воєнних дій на Далекому Сході й підписання акта про капітуляцію Японію окупували американські війська. Верховна влада в країні перейшла до американської окупаційної армії, яку очолював генерал Дуглас Макартур.

Американська адміністрація зробила дуже багато для ліквідації японського милітаризму, для впровадження конституції (почала діяти з 3 травня 1947 р.), проведення низки прогресивних реформ, які усунули середньовічні пережитки і спрямували країну на шлях буржуазно-демократичного розвитку.

Повоєнні реформи:

- владі імператора було надано номінального характеру - її обмежили статусом «символу держави та єдності нації»;
- 9-та стаття конституції забороняла Японії вирішувати міжнародні суперечки військовим шляхом. Армія була скорочена до 200 тис. і стала називатися «сили самооборони». Завдяки цьому зменшилися військові витрати, які не перевищували 1 % ВВП країни;
- у 1946-1949 рр. було ліквідовано поміщицьке землеволодіння. Держава викупила в багатіїв і продала селянам 80 % усіх сільськогосподарських угідь;
- було ліквідовано традиційні японські монополії - дзайбацу. Промислові об'єднання створювалися за західним зразком.

Було успішно здійснено й реформу податкової системи, запропоновану американським фінансовим радником Доджем. Серед іншого ця реформа передбачала конвертацію (прирівнювання) японської грошової одиниці єни до долара.

Реформи торкнулися і системи освіти. Вивчення у школі основ синтоїзму як державної релігії, яка обожнює японського імператора, було заборонено. Наголос було зроблено на предмети природничо-математичного циклу, які мали підготувати школярів до вступу в технічні університети.

2. Хірохіто. Усі ці реформи відбувалися під час правління японського імператора Хірохіто.

Імператор Хірохіто перебував при владі з 25 грудня 1926 р. до 7 січня 1989 р.

• Імператор Хірохіто

Його правління є найдовшим імператорським правлінням в історії країни, під час якого японське суспільство зазнало докорінної перебудови - переходу від милітаризму до демократії. Після закінчення війни американські урядові кола на чолі з президентом Гаррі Труменом збиралися притягти імператора Хірохіто до трибуналу за «воєнні злочини» та «злочини проти людства». Їм підігравали певні кола в імператорській родині, які вимагали від імператора взяти відповідальність за поразку й зректися трону, а також деякі лівацькі японські політики, які вимагали ліквідації самого інституту імператора.

Однак голова американської окупаційної адміністрації генерал Дуглас Макартур наполягав на збереженні Хірохіто на імператорському троні. Генерал вбачав у ньому символ японської нації та запоруку стабільності для окупаційної влади. Завдяки зусиллям Макарура Хірохіто вдалося уникнути Токійського трибуналу, на якому військових лідерів Японії було засуджено на смерть.

Спочатку американська окупаційна адміністрація вдалася до розвінчання міфу про «божественне» походження імператора. Він змушений був особисто зректися цієї ідеї. Це було зроблене ним у новорічному привітанні народу по радіо 1 січня 1946 р. У японській літературі його промову називають «нінген сенген» - «декларація людини».

Однак у квітні 1946 р. штаб генерала Макарура отримав вказівку про необхідність таємно підтримувати популярність особистості імператора. Проводились заходи, у яких головна роль відводилась живому контакту імператора та членів його родини з народом.

Для створення образу «народного імператора» у 1940-1950-х рр. були організовані його поїздки по країні. Імператор Хірохіто розпочав свою подорож у 1949 р. з провінції Фукуока та завершив її у 1954 р. на о. Хоккайдо. Після виведення з території держави американських окупаційних військ імператор Хірохіто став для народу символом незалежності Японії.

Після смерті Хірохіто імператором Японії з 1989 по 2019 р. був його син Акіхіто. 30 квітня 2019 р. він добровільно офіційно зрікся престолу, передавши владу своєму старшому синові Нарухіто.

3. Джерела та наслідки економічного піднесення. Причини швидкого економічного зростання Японії в 1950-1960-х рр. Велике значення для розвитку Японії мали реформи, проведені під керівництвом американських окупаційних властей, про які вже йшлося. Це — перша причина.

Важливу роль у повоєнній відбудові японської промисловості відіграли також щедрі доларові «ін'єкції» США, коли вони під час війни в Кореї (1950-1953 рр.), а потім у

В'єтнамі (1964-1973 рр.) використовували потужності японських підприємств і допомагали будувати нові. Це — друга причина.

Ці кошти, а також внутрішні накопичення капіталу дозволили Японії повністю оновити обладнання у промисловості та створити принципово нові виробництва. У цьому полягала третя причина швидкого економічного розвитку Країни Вранішнього Сонця.

• **Завод фірми «Тойота» на початку 1950-х рр.**

У 1960 р. правлячою ліберально-демократичною партією було висунуто план подвоєння національного прибутку (план Ідзангі), розрахований на 10 років. Згідно з цим планом Японія мала посісти провідні місця у світі в низці галузей промисловості, значно поліпшити якість своїх товарів, налагодити їх випуск у такій кількості, яка дасть змогу одержувати великі прибутки за рахунок експорту. Щоб реалізувати план, його ініціатори різко скоротили податки і ставки банківського кредиту, тобто розміри процентів, що їх сплачують бізнесмени за отриману позику. Завдяки цьому зросла ділова активність підприємців, які охоче вкладали кошти у виробництво. У цьому полягає четверта причина японського «економічного дива».

Важливо також зазначити, що інтенсифікація праці в сільському господарстві вивільняла робочі руки, необхідні для реалізації плану в промисловості. У цьому полягає п'ята причина швидких економічних перетворень в Японії. Крім того, японці успішно використовували закордонні досягнення в найсучасніших галузях індустрії. Закуповуючи патенти та ліцензії на наукові відкриття, оригінальні технології тощо і вміло застосовуючи їх до своїх можливостей, вони отримували величезні прибутки. Це - шоста причина.

Поза сумнівом, велике значення мало й те, що в Японії не було потреби витратити великі кошти на оборону. Витрати на «сили самооборони», які лише наприкінці 1960-х рр. зросли до 247 тис. військовослужбовців, не перевищували 1 % бюджету. В цьому - сьома причина.

Але найголовніше багатство країни - її народ. Упродовж повоєнних років японські трудящі працювали більше часу і значно інтенсивніше, ніж у багатьох інших країнах, за досить скромну винагороду. Й лише наприкінці 1980-х рр. заробітна платня японців досягла рівня розвинених країн (19,5 долара на годину в 1988 р.). Працелюбність і дисциплінованість стали традиційними в японському суспільстві, де мірилом людської гідності є не так багатство, як сумлінне ставлення до праці та навчання. Це - восьма причина.

Дев'яту слід шукати в досить високій ефективності державного регулювання економічного розвитку Японії, високому ступені координації зусиль між державою і приватним бізнесом на стадії вироблення принципових рішень із питань економічного розвитку, що полегшувало їх практичну реалізацію.

Швидкі темпи промислового розвитку змусили японців переглянути зовнішньоекономічний курс. До середини 1960-х рр. японський уряд здійснював політику обмеження доступу іноземних товарів на внутрішній ринок і сприяння національній буржуазії у вивозі товарів (протекціоністська політика). Але така політика викликала зворотні дії інших країн. Тому, починаючи з 1964 р., японський уряд удався до лібералізації зовнішньої торгівлі. Це - десята причина. Активна участь у міжнародній торгівлі одразу принесла позитивні результати. Дешеві японські товари заповнили світовий ринок. Досить швидко в кілька разів збільшилися золоті й валютні резерви країни. Японські бізнесмени почали вкладати гроші в промисловість інших країн.

Особливо активно вкладалися кошти у видобування сировини, щоб забезпечити нею японську промисловість. У самій Японії теж почали виникати спільні з іноземними підприємства. Деякі японські та іноземні фірми зливалися. Розташована на Далекому Сході Японія ставала невід'ємною частиною західної економічної системи.

4. Внутрішньо- та зовнішньополітичні пріоритети. Культурологи порівнюють японський національний характер із тростиною, яка згинається під поривами вітру, зливи, бурі, але потім знову випрямляється. Вони вважають, що японський народ, який протягом століть часто переживав стихійні лиха (руйнівні землетруси, повені, цунамі тощо), навчився терпляче долати перешкоди. Всі ці риси національного характеру - мужність, терпіння, гнучкість - яскраво проявилися в останні десятиріччя XX і на початку XXI ст.

БЛІЦ-ОБГОВОРЕННЯ

Чи погоджуєтесь ви з такою думкою? Чому саме? Свою думку аргументуйте.

Умови розвитку японської економіки в 1970-ті рр. докорінно змінилися. Зміни було започатковано кроками американського уряду із захисту долара. Японія змушена була піти на різке підвищення курсу єни, перейти до її «плавання». Конкурентоспроможність японських товарів на зовнішніх ринках значно знизилася. У середині 1970-х рр. розпочалася енергетична криза, спричинена підвищенням майже в 5 разів ціни на нафту. Падіння промислового виробництва в Японії в ті роки дорівнювало 19,3 %, тоді як у США - 13,5 %, ФРН - 11,2 %.

Наслідком кризи стало розроблення нової стратегії розвитку японської економіки. Ставку було зроблено на енерго- та матеріалозберігальні технології, а також на широке застосування електронно-управлінських засобів у промисловості та сфері послуг. «Технотроніка», «мехатроніка», «інформатизація» почали визначати практичну діяльність корпорацій. Ці поняття означали першочергове виготовлення і застосування роботів-маніпуляторів, верстатів із числовим програмним управлінням, розвиток інформаційної індустрії.

Електронні фірми Японії, що випускають мікропроцесори, контролюють від 60 до 90 % світового ринку окремих їх видів. Від середини 1980-х рр. Японія потіснила США з позицій провідного виробника найсучасніших інтегральних схем, різних видів лазерів, оптичних волокон тощо.

Перебудова структури економіки в 1990-ті рр. проходила також у напрямку зростання ролі інформаційних технологій в усіх сферах життя.

У другій половині 1980-х - першій половині 1990-х рр. банки зменшили кредити на виробничі потреби, вклавши гроші в невикористані активи: цінні папери, земельні ділянки, нерухомість, твори мистецтва. На ці речі виник спекулятивний бум, ціни на них різко зросли. Банки інколи проводили дуже ризиковані операції, давали гроші на авантюрні проекти без усяких застав.

Склалася економіка «мильної бульки». У другій половині 1990-х рр. стався її крах. У 1997 р. почалася глибока фінансова криза, за два роки японські банки втратили 1,2 млрд доларів. У 2008 р. ситуація повторилася. Кризи потягнули за собою фінансовий обвал і в інших країнах Азії.

Отже, на початку XXI ст. Японія потрапила в неоднозначне становище. З одного боку - безпрецедентні успіхи в найпередовіших галузях економіки, з іншого - наявні труднощі у фінансовій, соціальній, аграрній сферах. Жахливого удару економіці країни завдала серія землетрусів, що сталися протягом березня-квітня 2011 р. Адже крім значних людських і матеріальних втрат вони спричинили аварію на атомній станції Фукусіма, співставну за масштабами із Чорнобильською катастрофою.

• Аварія на станції Фукусіма

У політичній сфері ситуація є стабільнішою. 38 років (з 1955 по 1993 р.) Японією керувала ліберально-демократична партія. У наступні роки вона втратила владу через розкол в її лавах. Уперше в країні було створено коаліційні кабінети, куди крім ліберальних демократів увійшли й соціалісти, але вже 1996 р. ліберальні демократи знову повернули собі всю повноту влади і твердо утримували її ще 13 років. З 2009 р. більшість місць у парламенті належить соціал-ліберальній демократичній партії. Японія має декілька територіальних конфліктів (з Росією, Китаєм і Південною Кореєю). Головним стратегічним партнером Японії впродовж усіх повоєнних років залишалися США.

Формуємо предметні компетентності

Хронологічну

До подій доберіть відповідні дати: проведення аграрної реформи; аварія на атомній станції Фукусіма; завершення перебування при владі імператора Хірохіто.

Просторову

Покажіть на карті початок і кінець маршруту імператора Хірохіто по країні в 1949- 1954 рр.

Інформаційну

Використавши додаткові джерела, складіть розповідь про трагедію на атомній станції Фукусіма за таким планом: 1) причини; 2) що відбулося; 3) як поводитися влада і пересічні громадяни; 4) які наслідки трагедії.

Логічну

1. Яке значення мали післявоєнні реформи для розвитку Японії?
2. Чому Японії довелося змінити економічну стратегію в 1970-1980-х рр.?

Аксіологічну

Як ви ставитесь до японського менталітету? Які риси національного характеру допомогли японцям досягти сучасного рівня країни?

Мовленнєву

У парах обговоріть твердження: «У 1960-х рр. Японія була майстернею світу, а в 1980-ті перетворилася на конструкторське бюро світу».

Дати і події

1 січня 1946 р. - «декларація людини» імператора Хірохіто.

3 травня 1947 р. - набрала чинності конституція Японії.